

היכל החתם סופר

גיליון שביעי בגישתנו ותרנו
של מרנא ורבנא החתם סופר זי"ע א

גיליון י"ב • פרשת בהעלותך • י"ח סיון תשפ"ה

בפתח היכל

דור המדבר

פרשיות אלו של נסיונות דור המדבר אפופי סוד טמירים ונעלמים הם. דור דעה, דור שראה מראות אלוקים, דור ששפחותיו הראו באצבע ונעריו חזו את האלוקים בסיני, יתאוננו ויתאוו.

מסופר שהרה"ק רבי יעקב אריה מראדזמין זי"ע אמר פעם לה'חידושי הרי"ם' שלאחר מתן תורה יש לו חלישות הדעת בפרשיות בהעלותך שלח וקרח, אשר הם פרשיות קשות כביכול, מחטאי דור המדבר. נענה החידושי הרי"ם ואמר לו, הן מחטאותיהם של דור המדבר נעשה תורה הקדושה, ואילו אנן הלא אף ממצוותינו לא נעשה גוף תורה.

גם רבינו זי"ע בהרבה מקומות, מפרש ומבאר על דרך המלצה ולימוד זכות, את נסיונותיהם של דור המדבר, ומראה איך שכונתם היתה לטוב, ואיך שמשה רבינו לימד עליהם זכות, ונצטט כאן את דבריו בנוגע לשני נסיונות השלוי (ערכין טו).

בפרשתו (תורת משה עמ' מוה) מבאר את פרשת המתאווים, שנתאו לאכול בשר, ובהמשך מבאר שבכו על כך כל העם 'למשפחותי' ופירשו חז"ל 'על עסקי משפחותי', וביאר רבינו דתרוויחו חד ניגה: "ונראה דאיתא בספרים דאיתן שמתו בלתי מתקונים, נותן הקב"ה נשמותיהן בחי' או בהמה טהורה, ואח"כ אוכלין מהם על ידי שחיטה כשירה ושאר הכשרי אכילה, ובזה הוא מתקן הגלגולים באותו בהמה. והנה בשלשה ימי אפילה מתו ארבעה חלקים מישראל כדא' ברש"י פ' בא, והיו נשמותיהן נתונות בתוך הבהמות וחיות, לפיכך היו רוצים בנ"י לאכול הבשר כדי שיהיו נשמותיהם של מתים אלו מתקנים. כך ה' משה מלמד זכות עליהם... וזהו שאמר הכתוב וישמע משה את העם, פי' משה הי' מבין מתוך העם, שהם בוכים למשפחותי, כמו שאמרו לעיל היינו על עסקי תקונים של המתים ממשפחתם בשלש ימי אפילה, אבל הקב"ה יודע ה' שלא על זה ה' כוננם לפיכך ויחר אף ה' וכו', ובעיני משה רע פי' על שהקב"ה חרה עליהם, כי משה ה' מלמד זכות עליהם כמ"ש..."

וכן כתב גם כן בפרשת בשלח (חת"ס ד"ה בשבתינו תקס"א) בפרשת נסיון השלוי הראשון, בביאור תלונתם "בשבתינו על סיר הבשר", ותמוה מאד על איזה סיר בשר מיירי, במצרים סבלו שעבדים ומלקיות עד אין שיעור, וכי מי נתן להם סיר בשר חינם. וביאר דבשבתינו על סיר הבשר, היינו על סיר הבשר של המצריים המשעבדים, שהם ישבו על יד בשר הפיגולים בסיר המצרי המשעבד, ועכ"ז להם עצמם לא היה כמותו, ולא משום שלא היו יכולים: "שהרי אלו רצה להתערב ולהיות עם אחד עם המצרי", היו יושבי' שם ברומם של עולם. שהרי על דעת כן ציוה פרהה להשליך הזכרים ליאור ולהחיות שיערבו בהם", אלא שבנ"י באמת היו מצוינים שם ושמרו בחירוף נפש מלהתערב עמהם. והיא הגורמת להם להיות נאנקים בלחם צר ומים לחץ.

זה היתה תלונתם כאן, שבמצרים היו שכרים שכר רב על חסרון המאכל והבשר, שהרי אילו רצו היה זאת בידם. אבל כאן במדבר שאין כלל בידם אפשרות בשר, הרי הם גם רעבים ללחם ובשר, וגם שכר לא יקבלו על זה. וזאת היתה תלונתם.

א סיון קלן לבר
פלוני

הקוּיטל
שלך
בציון רבינו
החתם סופר
פרטים
בעמוד ג'

פנינים מתורת רבינו

ערכים בשפה ברורה לשולחן השבת

ומים במשורה תשתה וגו' (אבות פ"ו מ"ד).

וזה כונת הכתוב "וזה מעשה המנורה", היינו התלמידי חכמים, כולם "מקשה זהב", דיש לו בקושי פרנסה, "עד ירכה" בין הלימוד גרידא ובין שכבר הגיע לפלפל לעשות ציצים ופרחים, היינו "עד פרחה", "מקשה", וכמראה אשר הראה ה' את משה, דאז לחם לא אכל ומים לא שתה (שמות לד, כח), כן עשה את המנורה.

(תר"מ דף מ', ובעי"ז בחת"ס עה"ת דף ל"א ע"א באופן אחר קצת)

הטוב לישראל הוא כשיכולים להטיב

והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לו (י, לב)

אחד מהטובות שהקב"ה עושה עם עושי רצונו הוא שיזכהו להטיב לאחריו, כי זה תכלית כל עם הקדוש בני אברהם אשר עשה נפשות בחרן, להטיב לאחרים. והנה כל אותו הדור עם משה רבינו לא היה להם למי ללמד תורה ולהטיב לאחרים, כי כולם ראו האותות הגדולים וקיבלו התורה מפי הגבורה.

רק בהצטרף עליהם גר כמו יתרו, יש להם לישראל הזדמנות להטיב עמו ללמדו תורת השי"ת ולהעביר לו כל מעשי השי"ת עמהם. וזהו כונת הפסוק "והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו", מה הוא הטובה הגדולה שהקב"ה עושה אתנו, "והטבנו לך" כאשר אנו יכולים להטיב לך ולשכמותך.

(עה"ת דף מ', ובעי"ז שם דף מ"א משנת תקס"א. וז"ע מש"כ המהר"ם שיק עה"ת בראשית בדרשה שנת תרל"ט בשם רבו החת"ס)

טעות המתאוננים שבכו על צרת עצמם ולא על צער חבריהם

וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו איש לפתח אהליו, ויחר אף ה' מאוד ובעיני משה רע (יא, י)

פירוש, כי אף שמצוה עלינו לסבול הכל בטוב ובשמחה, מ"מ זה דוקא אדם על צער שלו עצמו, אבל על צערו של חבריו חייב להצטרע עליו ולהתפלל עליו מקרית לבו. ואם כן, לעולם כשיגיע צער על אדם, יהיה הוא שמח בחלקו ואחרים הם יצטערו עבורו.

וכן היה בכל תלונותם במדבר שאמרו כל אחד, לי לא איכפת בצער דילי, אך בצער חברי לא אוכל לראות. אבל בתלונות המתאוננים, היו בוכים "למשפחותיו איש לפתח לבו. ואם כן, לעולם כשיגיע צער על אדם, יהיה הוא שמח בחלקו ואחרים הם יצטערו עבורו.

משה רע.

(תר"מ דף מ"ה)

כל החכמות טפלות לחכמת התורה

אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (ה, ג)

הנה בגמ' (נדרים פא.) איתא שאבדה הארץ על שלא בירכו בתורה תחילה, ועל דרך הלצה י"ל כי בקיאים היו באותו הדור בחכמות רבות, וגם בחכמת התורה, אלא שהחשיבו עיקר שאר חכמות, ואת חכמת התורה לא החשיבו אלא כטפל. וזהו הכונה שלא בירכו בתורה תחילה, שכשהיו מתפארים בחכמתם, התפארו בשאר חכמות ורק אח"כ בדרך אגב הזכירו שגם בחכמת התורה הם בקיאים כטפל לשאר חכמות.

אך האמת, כי "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", גם שאר שבעה חכמות שבעולם, יאירו אל מול פני המנורה שהוא חכמת התורה, שחכמות אלו טפלים הם לתורה כרחקות וטבחות, והעיקר הוא חכמת התורה.

(חידושים עמ"ס נדרים פא. ד"ה וע"ד. וע"ע כע"ז בחת"ס עה"ת רש"י פרשת דף ל"א, ובלקוטי חב"ח ח"ד)

כל יום הוא כפעם ראשונה שהוא מקיים מצוה זו

ויעש כן אהרן (ח, ג)

פירש"י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. ולכאורה מאי קמ"ל בזה.

ופירש רבינו בעל החת"ס הקדוש זל"ה, ידידע דמצוה שאדם עושה פעם הראשונה חביבה היא לו, ונעשית בכל כחו ובכוונה גדולה בתשוקה נמרצה ובהתלהבות עד ששלהבת עולה מאליה, ואמנם אח"כ בהרגל נצטנן הדבר אחת לאחת עד שנעשית כמצות אנשים מלומדה, ואולם לא כן באהרן כהנא קדישא כמעשהו בראשון כך מעשהו בשני, ובכל יום ויום היה בעיניו כחדשים. וזהו ויעש כן אהרן תמיד שלא שינה מפעם ראשונה ועדיין וזיזותא וחביבותא גביה.

(ספר זכרון למשה, גרסאות ארדיין תרח"צ. דף ל"ה ע"ב)

תלמידי חכמים מתקשים בפרנסתם כי כן הראה ה' את משה

וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה (ח, ד)

יש לפרש בדרך רמז ומוסר, כי המנורה רומז על התורה, כי נר מצוה ותורה אור, והלומד תורה יש לקרוא אותו בשם ירך, שעליו מאיר אור התורה על ידי העסק בה, והפלפול והוויית וקושיות ותיורצים מכונים בשם ציצים ופרחים, ואין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה (ברכות סא), וכך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל

חייגו:

0733.454.678

1248 תתי 96888!

ארה"ב:

1-605.615.70.10

טעמו ודאו כי טוב

מאות שיעורים חדשים, שיחות, וסיפורי קודש מתורת מרנא ורבנא החתם סופר זי"ע א

לשה"ק אידיש אנגלית צרפתית

כמו"כ תוכלו בקו זה להירשם לקבלת הגיליון, ואפשרות מענה על מדור 'לחידודא'

קו היכל
החתם סופר

ואתפלפל כדת

עדברי נאוי הדורות העפלים בתורתנו

הקרבת קרבן פסח כל מ' שנה במדבר

מ' שנים שהיו במדבר האם הקריבו בני קרבן פסח, והאם שבט לוי כן הקריב? דברי רבינו נגד כתביו של הרשע אהר"ר שר"י. הביט יצחק: מותר למסור נפש בנו בשביל לקיים מצות מילה! • לשבט לוי נשחך רוח צפונית במדבר

במדבר לא הקריבו קרב"פ, משום דלא היו מחוייבים עדיין, או משום חשש סכנה

בתורה (פרשת ט, א-ב) וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. וברש"י הביא מן הספר, דמן הדין היה לו להתחיל ספר במדבר בפרשה זו, שהיא קודמת לפרשה שבראש הספר שהיתה באייר, ולמה לא פתח בזו, מפני שהוא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד.

והנה בטעם שלא הקריבו בני ישראל את הפסח במדבר, נחלקו הראשונים, דרש"י בפרשת בא (שמות יב, כה) ותוס' בקידושין (ל: ד"ה הויל) כתבו דמן הדין אין הפסח נוהג אלא משנכנסו לארץ. וכלשון רש"י שם: והיה כי תבאו אל הארץ, תלה הכתוב מצוה זו בביאתם לארץ, ולא נתחייב במדבר אלא בפסח אחד שעשו בשנה השנית ועל פי הדבור. ולפי"ה הגנות שבזה הוא עצם הדבר שבאמת לא נכנסו לאלתר לארץ מחמת חטאם (תוס' שם).

אבל שאר הראשונים (תוספות יבמות עב, א. קידושין שם, הרמב"ן בפרשת ויעוד) כתבו שהוא מפני שלא מלו במדבר. וכד"ה התוס' שם: וא"ת א"כ למה לא עשו כי אם פסח אחד וי"ל לפי שהיו רובם ערלים וכתב כל ערל לא יאכל בו, והיינו גנותם.

והנה הא דלא מלו במדבר מבואר להדיא בקרא בריש יהושע (ה) ויכל העם הילודים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו, אלא דבגמרא (יבמות עא:) נאמרו שני טעמים שונים לכך. או מפני הסכנה מחמת חולשא דאורחא. שהיו צריכים להיות מוכנים לא רגע לנסוע ע"פ ה' וממילא יכול המילה לסכנם. או משום שלא היה להם רוח צפונית והיו סכנה למול. והטעם שלא היה להם רוח צפונית מפרשין בגמ', או משום דהיו נזופים או בכדי שלא יתפזרו ענני הכבוד.

שבט לוי שמלו את עצמם - האם הם כן הקריבו פסח במדבר

והנה שבט לוי, מבואר בחז"ל שהם כן מלו עצמם במדבר, וכדכתיב (לג, ט) כי שמרו אומרת ובריתך יצורו. ופירש רש"י מהספרי, ובריתך יצורו, ברית מילה, שהיו שנוולו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם והם היו מולין ומלין את בניהם.

והנה מאחר דהם כן מלו צריך לעי' מאי טעמא לא הקריבו הם את הפסח ובשלמא בנ"ה הא כתבו הראשונים דהיו ערלים הם ובניהם, אך שבט לוי שמלו, מ"ט לא הקריבו.

ובאבני נזר (א"ח סי' תקלח) מביא שאביו הג"ר נחום זאב הקשה לו כן על דברי התוס' בקידושין שם שכתבו דכיון שהיו רובן ערלים לכן לא הקריבו הפסח, ותמה דמה בכך שרובן ערלים, מ"מ מיעוט הראויים יקריבו. והאבנ"ז שם הביא מחידושי מהר"ט שעמד בזה וכתב דכיון דהרוב היו ערלים הרי הם מעכבים גם את המיעוט לאכול וע"ש שבתמה ע"ז.

ובפי' רבי חיים פלטיאל עה"ת ישנם דברים מחודשים, דאכן שבט לוי אף שהיו נימולים לא הקריבו הפסח, וזהו באמת הגנות במה שלא הוקרב הפסח במדבר, שהרי היו ראויים לפסח. אבל מה שבנ"ה לא הקריבו אינו גנות שהרי היו אסורים.

אך באמת בספרי (קמ"ט) מבואר דשבט לוי אכן הקריבו הפסח במדבר: ר' שמעון בן יוחאי אומר ישראל לא היו מקריבים, ומי היה מקריב שבטו של לוי, שנאמר ישימו קטורה באפר. וכדיאר שם הנצי"ב דשפיל ר"ש לסיפא דקרא דכתיב וכליל על מזבחך. וכ"כ הרבה ראשונים.

אם אכן היה סכנה למול במדבר, איך הותר לשבט לוי למול?

ורבינו החתם סופר תמה בזה תמיהה גדולה, מאחר דמבואר בגמ' דבנ"ה לא מלו משום סכנה א"כ איך הותר לשבט לוי למול את בניהם. וגם איך הניחם משה למול במדבר שהיה סכנת נפשות בדבר.

ובשני תשובות דן רבינו בתמיהה זו (א"ח סי' רח, חו"מ סי' קצא), והרקע לשני התשובות הוא אחר שקיבל רבינו את כתביו של רבה' של אראד, מראשי ההשכלה וממסדיה, הרשע אהרן חורניער שר", אשר הדפיס בספרו אגרת אלאסף, ושם ייסד מכח תמיהה זו את יסודה של 'תורת' ההשכלה, שהתורה אינה

הנה לויים נפסלים מבן נ' שנים, וכן נפסלים בקול [בשינוי הקול] כמבואר בחולין כד ע"א. ותמוה לפי"ז על מה שכתב רש"י (סוטה יב:) דמשה רבינו היה לוי משורר, ואמאי לא נפסל בשנים [שהיה בן למעלה מנ], ובקול [שהיה ערל שפתיים]?

עיי' חת"ס חולין כד ע"א מהדו"ט [וכן דן רבינו בענין זה גם בשו"ת אור"ח סי' יב, ואבהע"ז סי' צב]

כל תשובה (על כל שאלה בנפרד)
מזכה את המשיב בברית הגדולה

גם בין המשיבים בחודש סיון תתקיים הגרלה על
כרטיס טיסה לציון רבינו החתם סופר
4-1 זוכים כל אחד בסך 500 ש"ח

תשובות ניתן להחזיר באופנים הבאים:

1. בנדרים פלוס בקטגוריית "היכל החתם סופר"
2. בטלפון 0733.454.678 שלוחה 4 (לאחר בחירת השפה)
3. במייל CH3131325@gmail.com

יש לציין, שם, כתובת, טלפון, ומקום לימודים.

יש לשלוח כל תשובה בהודעה נפרדת.

בקרוב קדושים

שבחי עזר"ז ע"פ צדיקי וצאורי הדורות

הרה"ק ה'שר שלום' מבעלז זי"ע (א)

כאחד מן הראשונים

מאשר סיפר הרה"ק מהר"י מבעלז להחסידי המפורסם רמ"א פריינד ראה"ק דסיגעט: מפעם לפעם היה כ"ק אבי (הרה"ק ה'שר שלום') זי"ע שולח אותי לעיר הגדולה לעמבערג, לקנות עבורו ספרים שונים שיצאו לאור והייתי מקפיד שלא לקנות לאבי ז"ל כי אם ספרים קדומים ולא ספרים של אחרונים אשר מקרוב באו, כי ידעתי את דעתו של אבי ז"ל שלא היתה נוחה מהם. כאשר יצא לאור הספר 'שו"ת חת"ס סופר', ראיתי אותו בעמבערג, אך לא רציתי לקנות מאותה סיבה, כאשר שבתי אל בית אבי, שאל אותי מדוע לא קניתי לו את הספר 'שו"ת חת"ס סופר', עניתי לו שכן ידעתי אני שאין רצונו שאקנה את ספרי האחרונים.

נענה אבי ז"ל ואמר לי 'וואס איז די יחוס פון אלטע ספרים, דאס וואס זייערע מחברים האבן געלערנט תורה לשמה, און האבן געמיינט נאר פאר'ן אייבישטער'ס וועגן. דער חתם סופר זצ"ל האט אויך געלערנט נאר תורה לשמה, און האט אויך נאר געלערנט פאר'ן אייבישטער'ס וועגן, ממילא האט דאס פונקט אזא חשיבות ווי די ספרי הראשונים, און ממילא וויל איך עס קויפן...' [וכי מהו ייחוסם של הספרים הקדומים, כי מחבריהם היו לומדים תורה לשמה והתכוונו בלימודם בלתי לה' לבדו, והרי גם החתם סופר זצ"ל היה לומד תורה לשמה והתכוון בלימודו בלתי לה' לבדו, ולפיכך יש לזה אותה חשיבות שיש לספרי הראשונים ולכן בראוני לקנות]. ולכן, סיים מרן מהר"י זי"ע, הנני מחזיק את הספר שו"ת 'חת"ס סופר' בארון הספרים שלי בין ספרי הראשונים...

אור הצפון ח"ל ע"ט נט, חמ"ו עמ' קי

ימי נעוריו (א)

לומד תורה מפי אביו

והנער משה היה כבן ארבע שנים, והוא בא בצהריים ביום א' מבית הספר לבית אביו, ואומר: 'אבי היום הזה יסרני אלופי קשות בשבט, יען אמרתי כי לא אבין את אשר הגה מפיו אלי'. וכשאלו אביו מה היה הענין, השיבו: 'אלופי למד עמי בפרשת בראשית 'עפר מן האדמה', ותרם לי בלשוננו, 'ערד פאן דיא ערד', ואמרתי, 'אהובי רבי, ומהיכן יקח ערד הלא מן הערדע, ומה חידש לנו הכתוב שלקח הש"י ערד פאן דיא ערדע'. והוא גער בי בתחלה כי אתן לו מנוחה, ובשאליו עוד הפעם שיבין לי אמריו, 'יסרני קשות' (ובאמת הוא קושיית רש"י עיין ותמצא ב' תירוצים על זאת), ולזאת הרע לאבי הנער על דבר המלמד, כי לא זאת אשר לא ידע פירוש רש"י על הפסוק הלז, עוד יבקש לסגור דלתי השכל לתלמיד פיקח ממנו.

וכאשר מרה נפשו בקרבו אודות זאת, הלך אצל הגאון מוה' נתן אדלר שהיה כעת הזאת תופש ישיבה בעיר פראנקפורט דמיין, וסיפר לו דברי הנער, והגאון השיב לרבי שמואל אבי הנער, אם זכית לבן משכיל כזה למה תתניהו ללמוד אצל אחרים, קחיהו בחיקך וללמוד עמו. ואבי הנער הצדיק הקשיב לקול הגאון, ופנה מכל עמלו וישב לו ללמוד עם בנו...

ליקוטי חבר בן חיים שם

דרכי חינוך שקיבל מאביו

ויהי אביו מלמדו תורת ה' וחכמות, כל אשר שאלו עיניו לא האציל מאתו. וכך הדריכו אביו בדרך ה': מיום עמדו על דעתו לא העלהו על משכבו כי אם מתוך דברי תורה אשר העיר לו, פעם קושיה והערה בעניני דעסוק בה, ופעם מדרש תמוה בפרשת השבוע, כאשר יוכל שאת אז, והיה כהעיר השחר יעמוד על משמרתו וישאלהו, 'הגד נא לי בני פתרון הקושיה או המדרש אשר העירותי לך, היגעת המצאת?..' והיה אם מצא את פתרונו כטוב בעיניו, הושיבו על כנו ושמוח בתורתו. ואם קרה שפעם לא מצא פתרון הדבר, וייסרהו בשבט פיו: 'געת' ולא מצאתי אל תאמין' (מגילה ו' ע"ב)...

הגר"ש סופר זצ"ל, חוט המשולש עמ' י

סלסולי ודקדוקי הלכה בהיותו כבר שית

ובהיותו בן שש שנים כבר למד כל דיני ברכות לפניה ולאחריה באר היטב, וכאשר התבונן על כלי 'צוקער' יש ספק ברכה (על א"ח סי' רב סט"ו), והגם שטל לידות עליו, ואהב את הצוקער כטבע הילדים, בכל זאת מנע עצמו מלאכול צוקער לבדו, וכן עשה עד יום אחרון של ימי חייו...

שם. ומעניין הדבר שכאשר גדל רבינו זי"ע הכריע (שו"ת ח"ו סוסל"ו) דסוכר ברכתו שהכל בלא שום ספק. ולפי"ז מה שעד סוף ימיו המשיך שלא לאכול סוכר אולי היינו משום דחשש שיש בקבלה טובה זו משום נדר

רבינו נולד ב' תשרי שנת תקק"ג והיה זה בערב שבת עם דמדומי חמה. מתחילה למד אצל מלמד דרדקי, עד שהורה הגר"ג אדלר לאביו שילמדנו תורה בעצמו [כמו שיסופר לקמן], ומאז החל אביו ללמדו תורה. בערך בגיל ו' או ז' למד תורה מפי הגר"ר זלמן חסיד [עיי' פרק מיוחד בגליון ט], ואח"כ בהיותו כבן שנים נכנס ללמוד תורה מפי רבו המובהק הגר"ר נתן אדלר זי"ע [ראה פרקים א-ח]. בהיותו כבן יג - יד נסע לתקופת מה ללמוד תורה מהגר"ר דוד טעבלי שיער ובנו הגר"ר מיכל במגנצא - מענין, כשחזר המשיך ללמוד אצל הגר"א, וכן הסתופף גם בצל בעל ההפלאה ז"ל [פרק מיוחד בגליון י]. בגיל כ' הלך עם רבו לבאסקאוויץ, שם שהה עד גיל כא, ובדרך הליכתו לחזור לפפד"מ שהה חצי שנה בווינה, ובדרך משם, בהיותו בן כב נפרד ממנו רבו כשהוא המשיך לפריסטיץ ורבו חזר לפפד"מ

הוריו כיסו עיניו תמיד כשהולכיכוהו ללמוד

תדעו במה זכה [החת"ס] לכן, מפני שהקדיש ימי נעוריו לה', מקטנותו יצא לבקר בהיכל ה', קדושתו היה מרחם אמו, אשר לא יאומן כי יסופר מגודל צדקת אמו זקנתנו מרת ריזל ז"ל, ומעולם לא יסתכל בדבר טמא מטמא, כי כסתה פניו בהביאו אותו לבית הספר שלא יסתכל בצלם או בדבר טמא.

מרן החתן סופר, בהקדמתו בית אבות עמ' ג'

ובשינוי קצת: אביו ואמו ה' מתפרנסים מחנות קטנה בצמצום ומיום הולד להם הנער הזה, היה אך זאת דאגתם כל היום לגדלו בקדושה, ולמען לא יביטו עיני הנער אל אשר באפשרות להביא ברעיוניו דמיונים פחותים, היה האב מצניע את הנער בכל פעם עבר עמו מביתו לבית הספר תחת מעילו...

הגר"ח פ' פלוט, ליקוטי חבר בן חיים ח"ב א.

רבינו מספר על מלמד דרדקי שהיה בפרנקפורט הולדתו

בעיר מולדתי פפ"ד היה מקרי דרדקי אומן מופלא במלאכתו מלאכת שמים, ולא רדה התינוקות ברצועות מרדות, כי אם היה דרכו לאיים אותם בהפלת עצמו מן החלון או שיתלה עצמו בחבל הזה, ונתייראו התינוקות והבטיחו אותו לשמוע וללמוד. עד שפעם אחת עמד בן מביש ומשכיל כשהיה מיראהו פעם אחת שיפיל עצמו מן החלון, שאל לו הבן המביש, אם נפול תפול הלא נצא לחפשי מבית הספר.

רבינו זי"ע, דרשות קפא ע"א

השאגת אריה משתעשע עמו בינקותו

פעם אחת [היה זה סוף שנת תקכ"ו בהיות רבינו קרוב לבן ארבע] בא הגאון בעל 'שאגת אריה' ממיץ לפראנקפורט, והרב רבי שמואל סופר הביא את בנו הילד משה לפניו למען יברכהו, והשתעשע עם הילד הרבה והושיבו בין ברכיו ותמה על חכמתו, וברכו ונסקו על ראשו והבטיח את אביו שיתעבד לאילנא רברבא.

הגר"ש סופר, חוט המשולש עמ' ט'

ענינה דיומא

שיביו אר עחי רבינו בחסופה זו

מלחמת נפוליאון (א)

בגיליונות הקודמים הבאנו תמצית מדברי רבינו ב"ספר הזכרון" שבו העלה על הגליון זכרון דברים מהמאורעות והמלחמות, שאירעו בק"ק פרעשבורג, בחודש סימן שנת תקס"ט, בעת מלחמת נפוליאון נגד ממלכת אוסטרו-הונגריה.

כפי שראינו בגליון הקודם, תיכף אחרי חג השבועות חידשו הצרפתים את מלחמתם, וצחצחו חריבות נשמע בעוז בעיר פרעשבורג.

רבינו מתאר בספרו כי קולות וברקים כבד מאוד, חצים ואבני בליסטראות למאות נפלו בתוך העיר ובתוכם בשכונת היהודים, ומחשש פגיעתם הרעה, היו יושבים במרתפי הבתים, וגם רבינו עצמו ישב בחדר התחתון שבביתו "לומד שיעורא דיומא עם התלמידים בלב נשבר ונדא וכל רוח אין בנו"...

ביום כ' סיון, כשגברו קולות המלחמה, שלחו קהילת 'יערג' (-עיירת נופש קטנה בקרבת העיר פרעשבורג, לימים היה רבינו נוסע מידי שנה לנפוש בעיירה זו לצורך מנוחה). עגלת צב, ועמה ראש הקהל דיערג, שעמד והתחנן לרבינו שיועיל לעקור מהעיר פרעשבורג, ולבוא לעירו, שם לא השתוללו רוחות המלחמה.

למרות שרבינו נטה לקבל הזמנתם, גם מחמת הפצת בני ביתו, וגם כי ראה כמה פעמים בחלומו והנה הוא בורח מעירו, ורצה לצאת בנסיעתו הזאת לבטל החלום, אך לאחר הפצת קהילתו פרעשבורג שלא יטוש צאן מרעייתו, נעתר להם רבינו.

הושע נא ציון המצוינת • הושע נא קדש הקדשים • הושע נא תל תלפיות

בהעלותך את הנרות

לפתע פנה אחד מהרופאים ואמר לרבינו "הלא אתם איש אלוקים, אנו בדרכי הרפואה הטבעיים לא הצלחנו להביא מזוז למחלתו, אבל רבינו בתפילתו ודאי יכול לשנות את רוע הגזירה!"...

כשמעו אבי הילד את דברי הרופא הנרגשים, הליט את פניו בידו הקדושה, הוא פנה לקרן זוית שם עמדו סדורים בארץ מחברות חידושי וספריו, הארגז שהכילו נתחים מחייו, כתבי היד הקדושים בהם השקיע רבינו את תמצית דמו וחלבו, על ידם נעמד עתה, ויחל משה את פני ה' אלוקים, שפתותיו נעו וקולו לא נשמע, דמעות חמות זלגו משני עיניו הטהורות.

ויהי כאשר כילה משה לדבר, נהרו פניו הקדושות בזוהר פלאי ועילאי. "ברוך השם!", מילמל רבינו כאילו לעצמו, במילים שגרם לכל הנוכחים להחסיך פעימה: "אויף איין יובל האבע איך איהן אויסגעבעטען?" [על יובל שנים פעלתי עבודתי].

לא עברו רגעים אחדים, והילד החלוש פתח את עיניו, הרופאים עמדו פעורי פה ומוכי תדהמה מול נס תחיית המתים שהתחולל זה עתה מול עיניהם, אנשי החברא קדישא ניגשו בערפול חושים לנרות הדולקים, כיבו אותם, וריח המוות שאפף את המקום סר, ובמקומו התפשט ענן של תקווה ותפילה.

ואכן מאז, מצבו של הילד הקטן, רבי אברהם שמואל בנימין, החל להשתפר באופן ניסי ומהיר. החום ירד, ההכרה שבה, וגופו החלוש התחזק אט אט. בהדרגה הוא שב לאיתנו, עד שהחלים לגמרי.

ובאורח פלא, כעבור חמישים שנה, בעת שהיה רבינו הכתב סופר בן נ"ח שנה בלבד, נסתלק לבית עולמים לאחר שלושים ושלש שנות רבנות על מקום אביו בפרעשבורג. וכנבואת ותפילת אביו הקדוש: יובל פעלתי עבודתי!

לימים, כאשר הכתב סופר זצ"ל הגיע לגיל בר מצווה, העניק לו רבי בער פרנק זצ"ל, מראשי החברא קדישא בעיר, מתנה יקרה וסמלית מאין כמותה: את אותם הנרות

תמונה מנורת הקודש שדלקו סביב מיטתו

שדלקו ליד מיטתו בעת גסיסתו. הנרות הללו, שסימלו את הרגעים הקשים ביותר ואת הנס הגדול שהתרחש, הנרות שהפכו לסמל של כח תורתו וקדושתו של רבינו החתם סופר, נשזרו בידי אומן, וניתנו בתוך קופסה מהודרת, והוענקו במתנה לבעל הנס למשמרת עולמים...

ברבות הימים והשנים הוריש הכתב סופר את הנרות לבניו אחריו, עדות דוממת לנס הגדול שחולל אביו הצדיק, והוא הורישם לבנו הדעת סופר, שהורשים אח"כ לבנו ומשם לנכדו, ועד היום נמצאים הנרות הקדושים בידי נכדו גאב"ד פרעשבורג שליט"א.

(מקור: חוט המשולש. ושמענו מהגה"צ רבי יוסף ליברמן זצ"ל ששמע מפי הגה"צ גאב"ד פרעשבורג זצ"ל שגזירות אלו היו ברישותו. ופעם כשעלה לבקר בה"ק מהר"ק מבעלזא, ביקש לראותם, מישמש בהם בידיו הקדושות והניחם על גבי עיניו כסגולה לרפואה, כשהוא מפטיר "זהו באמת נרות של החתם סופר!")

הבית הגדול והקדוש של רבינו החתם סופר שהיה נתון בזמן האחרון לעננת עצב ודאגה, כאשר כל הבנים והבנות מגדול ועד קטן נפלו למשכב וחלו במחלות קשות, החל אט אט לחזור לעצמו (כפי שסופר בגיליון הקודם), רוב הילדים החלו לגלות סימני התאוששות, ומיום ליום התחזקו והחלימו, שוב נשמעו בבית מצהלות שמחה וצהלות ילדים החוזרים על תלמודם בקול פעמונים טהור.

אך לא כולם זכו. שנים מהבנים שכבו עדיין בחוליים, פניהם חיוורות וחולניות, וריח תרופות ומיני מרקחת אופף את מיטותיהם הגדולות על מידותיהם. היו אלו הבן הגדול הילד שמואל בנימין, והבן הקטן יצחק ליב [או 'היהודי ליב'].

הימים נקפו, ומצבו של הבן הבכור, הילד שמואל בנימין (מי שלמים הפך בעצמו לאחר מגדולי ומנהיגי הדור, הלא הוא רבינו ה'כתב סופר' שמואל את מקום אביו ברבנות פרעשבורג), שהיה אז ילד כבן שמונה שנים בלבד, החמיר בצורה דרמטית, מיום ליום תקפו עליו מחלות שונות ומשונות. שבעה סוגי מחלות ומיחושים שונים תקפו אותו בבת אחת וכמעט הכריעו את הגוף הקטן והחלוש. מצבו של הילד שהיה בבת עינו של אביו, ומחמדו של בני העיר, הלך והחמיר, הכרתו התערפלה, וגופו הרך נשם אך בקושי.

תפילותיהם ודמעותיהם של בני העיר, וביחוד בני הישיבה, קרעו את השמים, פדיון נפש נערך, שעות לימוד נלמדו, והעדה כולה עמדה והתפללה שיחוס השי"ת על בנו מחמדו של רבם ומאורם. במעמד זה הוסיף רבינו החתם סופר שם לבנו ומעתה נקרא שמו בישראל "אברהם שמואל בנימין".

גדולי הרופאים שהוצעו לביתו עמדו חסרי אונים מסביב למיטתו, ובראותם סימני גסיסה רמזים, פקדו את ידיהם ביאוש, ובקול ענות חלושה הם גילו את דעתם כי אבדה כל תקווה, "לשמואל בנימין לא נשארו שעות רבות לחיות", "עשינו כמיטב יכולתנו, מעתה אנו מעביירים בלב כבד את התפקיד לאנשי החברא קדישא..."

תלמידי החתם סופר, שעמדו ליד מיטת הילד הגוסס, כמעט שלא פרחו נשמתם לשמע הבשורה המרה. חיש מהר הם רצו אל רבם החתם סופר, שישב באותה שעה ושקד על לימודו בעיון רב, והעזו להפריעו בשיעורו הקבוע. "רבינו", לחשו בקול רועד, "כך וכך אמרו הרופאים..."

פניו הקדושות של החתם סופר קדור מאוד. הוא נשק את הגמרא שהייתה פתוחה לפניו, עמד על רגליו ויצא במהירות לביתו. עם כניסתו לחדר הילד, קידמה את פניו תמונה קורעת לב: הילד שוכב על מיטתו חסר הכרה, פניו לבנות כסיד ופרפורי גסיסה נראים היטב על גופו הכחוש. אך בעיקר קיבלו את פניו הנרות. אותם נרות שהדליקו חברי החברא קדישא מסביב למיטת הקטן, כמנהג ישראל בשעת יציאת נשמה... אנשי החברא קדישא עמדו בחדר, ובעיניהם מושפלות לחשו הללו את הנוסח המקובל לומר ליד מיטת הגוסס בעת יציאתו מפרוזדור לטרקלין...

משפחת הרב ותלמידיו הקרובים עמדו בפינת בחדר, בקול כבי נהיג לוחשים תפילות חרש, כשהם מצפים לרגע המר מכל--- רבינו הקדוש התבונן במחזה בכאב עמוק, היה זה מעבר ליכולת הסבל של בן אנוש.

חידוש וכתובת חידושי תורה (ב)

מעולם לא חידש כדי להראות כוחו

העיד רבינו על עצמו כי מעולם לא חידש חידושי תורה כדי להראות כוחו בלימוד התורה (איגרות סופרים מדור מכתבי החת"ס מכתב ו', וע"ש שכשנסתלק הגה"מ איגרא ונתפנה מושב הרבנות בעיר פרעשבורג, ביקש הג"ר דניאל פרוסטניץ מרבינו שישלח לו מחידושיו כדי להראותם לטובי העיר שיקבלוהו כרב, ורבינו סירב באמרו שאין ראוי לישב בסוגיא רק כדי למצוא חן "ומה יאמר נתן התורה ית"ש"), וכבר כתב רבינו שמחידושים שנאמרו מאהבת הניצוח וכבוד המדומה ושלא לשמה נבראים רקיעים של שוא (דרשות חת"ס ח"ג י"ח ע"ב), ושגור היה על לשונו "לפעול יש פנאי, לנצח אין פנאי" (ש"ת שבת הלוי ח"ב סי' ק"ה).

חידוש על דרך הפלפול

בימי עולמיו חיבב רבינו לחדש חידושי תורתו גם על דרך הפלפול, אך ברבות הימים הניח דרך זה לגמרי (חוט המשולש עמוד פ"ז, וספר אלה תולדות עמוד ל. וראה בהקדמה לספר צרור החיים בתולדות המחבר עמוד ל"ט, עדות מבעל צרור החיים ששינוי דרך הלימוד אצל רבינו היה בעקבות הוראה מפורשת של מהר"ם בנעט שהורה לו לחלוף מלימוד הפלפול והחריפות, ולעסוק בעומק הפשט ואתוהקים (הקדמת ספר דהלכתא), והעיד רבינו על עצמו כי תפילות ודמעות רבות שפך שיעזרהו השי"ת לעזוב דרך הפלפול, ולאחוז בדרך הלימוד הנכון שהוא דרך הפשט (הקדמה לדרשות חת"ס מדור רבינו ותלמידיו), כי אף שהפלפול חריף ומשונן, מכל מקום האמת אהוב מכל, ודרך הפשט הוא דרך האמת (חוט המשולש שם).

לחדש רק אחר הבנת דברי הראשונים

רבינו שח פעם שכל זמן שיש בידו דעות חלוקות הרבה, אין השמעתתא מבוררת לו, ורק מה שמחדש אחר שיבין היטב דברי הראשונים, הן דברי אמת וחרושים ומתוקים (הקדמת ספר מי באר מיים חיים, להדיין מפאפא שהיה תלמיד חת"ס), וכמש"כ רבינו (דרשות ח"ג כ"ה ע"א) "ולא יהיה חפצו ח"ו לחדש חידושים מבלי לידע גבול אשר גבול ראשונים זללה"ה אשר מפיהם אני חיים" (וע"ע דברי רבנו בת"מ פרשת בחוקותי דף קיב).

להזהר מסברות עצמיות

גם המחשבה בתורה בהגיון ובעומק, הזהירו רבינו שלא יסלף דרכו לעזוב סברות התורה ולהכנס בסברות עצמיות (ספר אבני אור עמוד ד' בשם הגה"מ פאפאן אב"ד שאפראן, שכן הזהיר רבינו את תלמידו בעל המחנה חיים).

בעסקו בסברא ובהבנה אל ישכח מנותן התורה

פעם הזהיר תלמידו שהיה גאון עצום עמקו וחקרן גדול "אל תרצה להבין כל דבר, כי אז תשכח שזה תורת השי"ת" (ספר תורת חיים עה"ת בקי לימוד התורה עמוד נ"ד הערה צ"ה, שכן אמר לתלמידו הג"ל בעל המחנה חיים).

פעמים יקח זמן עד שיבוא החידוש במחשבתו

עיקר חפצו ורצונו של האדם צריך שיהיה להבין תורת השם, ולא כדי לחדש חידושי עצמו, רק שההולך בדרך זה ומקיים "כי אם בתורת ה' חפצו", זוכה שיקויים בו "ובתורתו יהגה" שיתחדשו לו חידושים בדרך לימודו. אמנם, פעמים יבוא החידוש רק אחר זמן ורק אחר מחשבות רבות ועיונים עמוקים, והטעם לזה, כי לכל סברא וחידוש יש זמן שהוא צריך לבוא לעולם ("וכדכתיב" (משלי ב, ז) יצפון לישרים תושיה, שהקב"ה צופן וטומן התושיה עד זמנה, והיינו יתן פריו בעת"ו" (חידושי חת"ס קידושין ל"ט ע"ב ד"ה לישנא, וע"ע בחידושי לחולין דף ו' ע"ב ד"ה וכתת. וראה גם בדרשות ח"ג כ"ה ע"א, שמתחילה יחדש חידושים שאינם אמיתיים, אך ע"י החיפוש והעיון יוציא האוכל מתוך הפסולת).

גם חידוש שאינו נכון סגולה יש בו לזכירת הסוגיא

מהמעלות הגדולות של המחשבה חידושי תורה, הוא שכשאדם מחדש איזה דבר בסוגיא הוא לו לתועלת זכרון הסוגיא, ולכן אף אם לבסוף החידוש אינו נכון להלכה, מכל מקום הרויח בכך שהואיל לו לזכרון הסוגיא (חידושי חת"ס ע"מ שבת ק"מ ע"ב).

גם חידוש שאינו נכון הקב"ה כותבם לזכרון

ת"ת העוסק בתורה לשמה בעיון ומחדש דברים הרבה, אף שדבריו נדחים מהלכה, מפני שלא צדקו דבריו, אף על פי כן הקב"ה כותבם לזכרון למען לא יהיה יגיעתו לריק (ת"מ פרשת בחוקותי דף קיב).

דרך אמירת חידושי בשיעור ברבים

כשרבינו אמר בשיעור בישיבה או בדרשה בבית המדרש דבר חידוש שחידש מעצמו, היה מפסיק מעט אח"כ, והתלמידים שומעו לקחו, היו מפלפלים ביניהם וחוזרים על החידוש (לקחב"ח עמוד ת"ח).

עודד תלמידיו לחדש בתורה

כדי לעודד תלמידיו לחדש ולהעמיק בסוגיא הנלמדת, היה מציע לפניהם קושיא אלימא, והבטיח לתת מטבע הגון למי שיעלה בידו ליישוב (מלאה קטורת עמוד ע"ח).

יו"ל על ידי:

היכל החתם סופר

המפעל העולמי להפצת והנחלת מורשת החתם סופר

מכון הוצאה לאור • קו תורני • גיליון שבועי

להצטרפות לקבלת הגיליון באימייל: chasamsofer3@gmail.com

